

గ్రంథకర్త

కృతజ్ఞత

మాకాప్తబాంధవులును, ఔదార్యవంతులును, కులాభిమానులును, కీర్తికాములును, కవితారసజ్ఞులును, నెల్లూరుజిల్లా కోవూరు తాలూకా గుండాలమ్మపాళెం గ్రామవాసులును అగు శ్రీయుత తిరుమూరు వరదారెడ్డిగారిచే ఈ కావ్యము ప్రేమలాంఛనముగ ముద్రింపింపఁబడినది.

ప్రణయాంజలి

ఉ. ఎవ్వతెయందు నామదిలయించి తదన్యము చింతసేయదో
యెవ్వతె ప్రేమపుష్పముసహింపగరానివియోగగంధమున్
నివ్వటిలంగఁ జేసెడినొ, నిద్దురలందు సులభ్యమైన యా
జవ్వని మన్మనఃప్రణయసాక్షిగ మంగళ మొందుగావుతన్

ఉ. అల్లియుఁ బూలుపూవని లతావళులట్టుల నాదుకోరికల్
కొల్లగ రేఁగియుంగుడుపుగూడకపోయె; మదీయపాపముల్
వెల్లువలౌచు నిద్దఱను వేఱొనరింపగ, దైవదూషణం
బొల్లను; పూర్వజన్మఫలితోత్థితముల్గదమోదఖేదముల్; 2

మ. బయలం బ్రాకని రంపకోతలకు నాభావంబుశుష్కించిలో
సయిపన్రాని విషాదకశ్మలమునన్ సంతోషలోకంబెయం
ధయుతంబై కళదప్ప, యౌవనపుటుత్సాహంబుజీర్ణింపస్వ
ప్నయథార్థంబును లౌకికంబనెడి త్రోవంబోయిచింతిం
చుదున్; 3

తే. గీ. నిమిషమైన రహస్యంబు నిలుపలేని
యద్దపుం బెట్టెలే మనయాత్మలైన,
బట్టబయలుగ నిరువురి భావవృత్తు
లెఱుకపడునేమొ కన్నియా! యింపుగలుగ; 4

తే. గీ. కామదగ్ధంబునై, శాంతిగాంచి యున్న
భావభూతిని నిర్మల ప్రణయలతిక
లల్లుకొని పూలుపూచె;నాయార్ద్రగంధ
మిరువుర మనుభవింపలేమే సుమాంగి; 5

తే. గీ. పండిపండనికోరికపంట భూమిఁ
బొరలి ప్రవహించు విరహానిర్ఝరిణితటుల
ప్రణయ బంధంబువిచ్చి, పరస్పరాను
చింతలకు జలాంజలి యీయ సిద్ధపడెదొ; 6

తే. గీ. అట్లుగాక, వెన్నెలగాయునట్టిరేల
వలపుమధువాని చిత్తంబు భ్రమయుచుండఁ
జుక్కపువ్వులపందిరి సొగయఁ జేత
పట్టెదో మోహానానిలవ్యజనమబల! 7

మ. తలిదండ్రుల్ మనకోరికల్నమయుయత్నంబింతగావించియుం
గలలంగల్గు మనోహరప్రణయ సఖ్యంబుందొలంగించిరే ?
చెలియా, యిద్దఱి ప్రేమబంధనము విచ్ఛిన్నంబుగాకున్నఁ
గాంతులు దుస్సాధ్యములయ్యెఁ గొంతదనుకన్నంతోషమే
కూర్చెడిన్. 8

తే. గీ. ఇంక నీలోకమున మనకిద్దఱకును
హృదయరక్తికి నాలంబ మొదవకున్నఁ
బ్రణయమెల్ల ఫలించు స్వర్గమ్మునందు
ననుభవింత మానంద రసామృతంబు; 9

మ. కనులం గాటుకఁజీఁకటుల్ నెఱయఁ, గ్రీగంటన్విలోకించినా
మనము న్మానఁగరాని గాయముల నొంపన్, స్వప్నమల్లెలచ
క్కనిదానా! పొడకట్టెదీవు ; ననునింకం జిమ్మచీకట్ల వీ
ణనువాయించి వియోగగీతి లయమొందం బాడనిమ్మొం
టిగన్; 10

ఇట్లు,

విరహాపరిచితుఁడు.

జలదాంగన

తే. గీ. నిలువుపీరునఁ బండి రాణించుచున్న
పైరుపొలముల విహరించు పంటలక్ష్మి
యొఱపుఁబయ్యెద బంగారు మెఱపులనెడు
సంజనిగ్గుల వరిమళ్లు చాయ లొలికె !

చ. పొలముల కాలమేఁపుటకుఁ బ్రొద్దున నేఁగిన కాఁపుబిడ్డ లా
వుల. పదధూళిసోక నెడ వ్రాయెడు దూడ లదల్చికొంచు, నిం
పులు చిలికించు వేణురవము ల్పలికించుచు, గూళ్లఁ జేరు ప
క్షులకనుమున్నె యూరిదెసకు న్మరలించిరి యాలమందలన్

తే. గీ. గగనసీమంతినీ కంఠ గళితమైన
మల్లె పూదండ ఱేఁకులు డుల్లెననఁగఁ
బైనఁ జరియించు కొంగల బారు లెంతొ
యలరుచుండెను దర్శనీయంబులగుచు 4

తే. గీ. ప్రకృతియెల్లను శాంతమై పరగుచుండ
శాలి కేదారములలోనఁ జల్లగాలి
నల్ల నల్లన విహరించు చుల్లమందు
నంతులేని యానందంబు నందుచుంటి

చ. కనుఁగొనుచుండఁగా జలదకాంతల కుచ్చెలకోక చెంగులం
దనరు జపాసుమార్ద్రరుచి దగ్గెను ; దిక్కుల నుప్పతిల్లె నం
తనెయిరు; లక్కడక్కడను దారకలుంగనుపట్టె; మిక్కమం
చనయము మిణ్గురుంబురువు లాడుచునుండెను జేలగట్టులన్

తే. గీ. గగన రత్నాకరంబు నాగ్రహమునొంది
కాలమనెడు నగస్త్యర్షి, కమలబాంధ
వాంశునీరమ్ము గ్రోలిన నసటఁ దోఁచు
రత్నములనంగ నక్షత్రరాజి మెఱయు 7

ఉ. అంత సుధాంశుబింబము వియత్తలమం దుదయించె, నా రతీ
కాంతుఁడు యామినీరమను గాంచుటకుంజనువేళ మల్లెపూ
బంతి శతాంగముం జదలబాటఁ జకోరపువారు వాలచే
వింతగఁబూంచెనామొయిలుపిండిహిమంబుగ రేఁగునట్లుగన్

సీ. గగన స్రవంతికా కల్లోలడిండీర
ఖండంబు లభ్రమ్ము గప్పెననఁగ
నందన కల్పద్రుసందోహములు పూచి
యెల్లెడఁ బుప్పొడి చల్లెననఁగ
ప్రాగద్రి శిఖర ఘర్షణమునం దొలివడి
యుడుభర్త యమృతంబు నొలికెననఁగ
దిజ్జత్త కరిదంత దీప్తు లాకాశ ద
ర్పణమున బింబించి వఱలెననఁగ

తే. గీ. శర్వరీ మందిరాంతర స్థంబులైన
హీరమణి దీపముల కాంతి సారమనఁగ
మెత్తఁ దనమును శైత్యమ్ము మిళితమైన
పండువెన్నెల నల్గడ నిండుకొనియె! 9

ఉ. వెన్నెలఁ జూడ నందమగు వేసముదాల్చిన కొండనెత్తమం
దున్న పయోదమొండు పవనోద్ధతి కల్లననూఁగి యాడుచుఁ
సన్నని యంబరంబటులఁ జందురుగప్పుచు వీఁగిపోవు చె
న్నెన్నొ మనోహరాకృతుల నెత్తుచుఁ గన్నులఁగట్టివింతగన్

ఉ. చూడనుజూడ నందమగు సుందరి రూపుధరించి, వేణి రా
పాడు జరీముసుంగుహరిణాంకు కళన్నిసలాడఁ గాంతునిం
గూడి నభోవిహారవనకుంజతలంబుల సంచరించు పె
న్వేడుక రోహిణీ రమణి వేయురుదెంచెననంగఁదోఁచినన్; 11

తే. గీ. జలదకాంతను గాంచి యాశ్చర్యమొంది
కన్ను వాల్పక నందమ్ము గనుచునుండఁ
గవికుమారుఁడ నొఁటఁ దక్షణమె నేను
భావమున నబ్బ సాహూప్యపదవిఁబొంది 12

వ. చెలియ! యభీష్టరూపములఁ జిత్రగతింజరియించెదీవు; నీ
చెలువముగాంచ ప్రౌఢయినచిత్తముగూడఁజిగిర్చు; నేలకో
వలిపపుమేల్ముసుంగుబిడి వచ్చితివొంటిగ, వాసమెద్ది, యొం
టులవిహరింపఁబోయెదవు, తుంపుగుకొందకనిల్చి తెల్పుమా!

తే. గీ. నిన్నుఁగనుఁగొన్నదాదిగ నీదుచరిత
దెలిసి కొనఁ గౌతుకంబు చిప్పిలెడి నబల!
యెవరిదానవు? తలిదండ్రు లెవరొ గాని
ఘనుల సంతతిగా నీవుగానఁ బడెదు! 14

చ. అనవిని కాంత యిట్లనియె నంత, మదీయచరిత్రమంతయున్
వినుచు విషాదమోదముల విచ్చిన చిత్తముతోడ దైవసృ
ష్టిని దలపోసి యబ్బురముఁ జెంద నభీప్సితమేని నాకథన్
వినుము కవీశ్వరా! ప్రణయవిహ్వలతన్ మెయిసొక్కు నంతకున్

తే. గీ. నీవెఱుంగని వింతలు, నీమనంబు
సొచ్చు శక్యంబుగాని దెచ్చోటగలదు?
ఐన నానోటఁ జెప్పింప నాసయేని
వినుము పుట్టుపూర్వోత్తరంబును కవీశ! 16

చ. జలజభవుండు, సూర్యుఁడు నిశాకరుఁ డుర్వియు, దారకల్దిశల్
కులగిరు, లవ్వియివ్వియనుకోఁ బనియేల? సమస్తవిశ్వమున్
సలుపకమున్న నాదుసరసంబగు పూర్వపు రూపొనర్చె న
న్న లవము నాత్మసంస్తుతి యనంజన రెమ్మెయిఁదత్వదర్శనుల్

ఉ. జంట నిసుంగులట్లు, నను సంతమసమ్మును గాంచి మాయవా
ల్గంటి యదృశ్యగాఁగఁ గడగండ్లను సైపుచుఁ దల్లి లేని మా
చంటి తనమ్ము పుచ్చు, నిమిషమ్మును పీడనిమస్సుఁబాప మా
యింటను గాన్తిగోళములు హెచ్చెను లెక్కకుమిక్కుటం
బుగన్; 18

చ. అనుజనుఁగోలుపోయి మదియం దెడవ్రాని వియోగవేదనన్
వనరుచునుండఁ బృథ్వియను బాలయొకర్తుక చేరవచ్చి న
న్ననునయ వాక్యముల్పలికి, యార్తియొకింతశమింపఁజేసినా
మనమునకెక్కుడాస్యమున మాగృహమందె వసించి యుం
డినన్; 19

తే. గీ. కాలుఁ డనియెడు సుందరాకారుఁడొకఁడు
మమ్ము నిరువుర నీక్షించి మానసంబు
ప్రణయముగ్ధంబుగా వచ్చి, వలపుదెలిపి
పరిణయంబాడె సౌఖ్యసంపదలు పొదల 20

ఉ. కొన్నిదినాలు మువ్వురము, గోరికలీరికలెత్త సౌఖ్య సం
పన్నతఁగాపురంబుసలుపన్ ఫలియించెను నాదుగర్భ; మా
పన్నతనొంది పృథ్వి మదిఁ బాటిలు నీసున నాసుఖంబు సై
పన్నెనరింతలేక చలపట్టి గృహంబునఁ బోరుపెట్టుచున్; 21

తే. గీ. ఆక్రమించెను నావాసమందుఁ గొంత
స్థలము ‘నదియేమె’ యన్న ‘నీసవతిగానె
హక్కులేదఁటె నాకింట’ ననియెఁ బృథివి
చేరఁదీసిన ఫలితంబు సిద్ధమయ్యె! 22

క. ఇది పతిచనవని గనుఁగొని
తుదకేమియుఁ జేయలేక దుఃఖముపాలై
కుదురెఱుఁగక తొందరపడ
నొదవెను నీఫలమటంచు నూరకయుంటిన్ 23

చ. తనరె బలంబటంచు నిదిధర్మ మధర్మ మనాక కార్యముల్
పొనరుచు పృథ్విసంతతుల పోతరముంగని, యింతగర్వముం
డినఁగొనసాఁగునే కడకు డెప్పర మౌనని యెంచికొందు; నం
తనెశివమేల? యెప్పుడయినం దుదిదాకవె దుష్టకల్పనల్; 29

చ. తమకుబలంబుశౌర్యమును ధైర్యమునిచ్చి సమస్త సౌఖ్యముల్
క్రమముగఁగూర్చి వైరినికరంబు పదానతమౌ సమీకమా
ర్గము గనిపించుబుద్ధి ముదరన్విషమించి నిజాశ్రయంబుగూ
ల్ప మొదలువెట్టుఁ; బరిపాటికిమించిన నిర్లజ్జయౌ గదా! 30

తే. గీ. ప్రకృతిశాస్త్రంబు విద్యయు భవ్యకళలు
భావసంపూర్ణతకుఁ దోడుపడుటలేక
ప్రజల నాశనమందె పర్యాప్తమగుట
సెలవుకన్నెక్కు డార్జించు వలనఁగాదె! 31

ఉ. నావలుచేసి, నాహ్వాదయ నాశములెల్లను జుంజురౌనటుల్
త్రోవలుదీసి, యాత్మకడఁద్రోసి, శరీరసుఖంబెగోరి యా
శ్యావిలచిత్తులై తుదకు నందఱు భోగముకారణంబుగం
గావలమెత్తిపోరిరి యకావికలై తనుతల్లి బెగ్గిలన్ 32

తే. గీ. గారవించిన నాగరికంబుకడకు
ధూమ ఫూత్కారములలోనఁ దూలిపోయె
మనుజసంతాన మాహావమత్సరమునఁ
గంఠదళనా వినోదంబు గడపు నహహా! 33

చ. తనరె బలంబటంచు నిదిధర్మ మధర్మ మనాక కార్యముల్
పొనరుచు పృథ్వీసంతతుల పోతరముంగని, యింతగర్వముం
డినఁగొనసాఁగునే కడకు డెప్పర మౌనని యెంచికొందు; నం
తనెశివమేల? యెప్పుడయినం దుదిదాకవె దుష్టకల్పనల్; 29

చ. తమకు బలంబు శౌర్యమును ధైర్యము నిచ్చి సమస్త సౌఖ్యముల్
క్రమముగఁ గూర్చి వైరినికరంబు పదానతమౌ సమీకమా
ర్గము గనిపించు బుద్ధి ముదరన్విషమించి నిజాశ్రయంబు గూ
ల్ప మొదలు వెట్టుఁ; బరిపాటికి మించిన విశ్లయౌ గదా! 30

తే. గీ. ప్రకృతిశాస్త్రంబు విద్యయు భవ్యకళలు
భావసంపూర్ణతకుఁ దోడుపడుటలేక
ప్రజల నాశనమందె పర్యాప్తమగుట
సెలవుకన్నెక్కు డార్జించు వలనఁగాదె! 31

ఉ. నావలు చేసి, నాహ్వయ నాశము లెల్లను జుంజురౌనటుల్
త్రోవలు దీసి, యాత్మకడఁ ద్రోసి, శరీరసుఖంబె గోరి యీ
ర్ష్యావిలచిత్తులై తుదకు నందఱు భోగము కారణంబుగం
గావలమెత్తి పోరిరి యకావికలై తనుతల్లి బెగ్గిలన్ 32

తే. గీ. గారవించిన నాగరికంబు కడకు
ధూమ ఘూత్కారములలోనఁ దూలిపోయె
మనుజసంతాన మాహవమత్సరమునఁ
గంఠదళనా వినోదంబు గడపు నహహా! 33

చ. తెలుపుమటన్న, నౌనవును, దెల్పుటకు న్విషయాంతరంబు
వర్తిలుటయు, నెట్టులో మఱచితిన్, వినిపింతును శేష;మిద్ధరన్
గలుములు లేము లెప్పుడు వికారము లొందక యేకరీతి ని
శ్చలముగ నుండఁబోవనెడు సామెత నీకెఱుఁగంగరానిదే ?

తే. గీ. కొన్ని దినములు చీఁకటి కొన్ని నాళ్లు
వెన్నెలనియెడు లోకోక్తి విదితమయ్యె ;
నాకు మనసీక వర్తించు నాహృదీశుఁ
డెలమి వశవర్తియయి నన్నె వలచియుండు 39

మ. ఒకనాఁడిద్దఱ మిష్టగోష్ఠిఁ బ్రణయం బుప్పొంగి లోకంబుదో
పకసౌఖ్యంబులఁదేలియాడికడకున్ భావంబు శాంతింప, నా
యకలంకంబగు పారవశ్యమును నెయ్యం బారవర్ణించి మా
మక సౌందర్యరసాబ్ధి నీఁదుచు వచోమాధుర్య మేపారఁగన్.

ఉ. కాంతుఁడు, ముద్దుచెక్కిళులు కమ్మనినవ్వుముసుంగులోన నం
తింతనరాని నౌరురచియింపఁగ నింపగురీతిఁ బల్కె నో
కాంత! క్షమింపు మున్ను నిను గన్నులఁ గప్పికొనంగలేకయ
త్యంతముపేక్షతో మనముదాఁచిన నావిరసంపుఁజైదముల్!

తే. గీ. వెడలె గ్రహచార వేళయుఁ, బృథివియన్న
నీవ యన్నను వేఱేమి నీరజాక్షి !
మునుపు సలిపిన యపరాధములను మఱచి
నన్ను నీదాసునిగ నేలు మన్న వినవె? 42

చ. తెలుపుమటన్న, నౌనవును, దెల్పుటకున్ విషయాంతరంబు
వర్తిలుటయు, నెట్టులోమఱచితిగా, వినిపింతును శేష;మిద్ధరన్
గలుములు లేవు లెప్పుడు వికారము లొందక యేకరీతి ని
శ్చలముగ నుండఁబోవనెను సామెత నీకెఱుఁగంగరానిదే ?

తే. గీ. కొన్ని దినములు చీఁకటి కొన్ని నాళ్లు
వెన్నెలనియెడు లోకోక్తి విదితమయ్యె ;
నాకు మనసీక వర్తించు నాహృదీశుఁ
డెలమి వశవర్తియయి నన్నె వలచియుండు 39

మ. ఒకనాఁడిద్దఱ మిష్టగోష్ఠిఁ బ్రణయం బుప్పొంగి లోకంబుదో
పక సౌఖ్యంబులఁదేలియాడికడకున్ భావంబు శాంతింప, నా
యకలంకంబగు పారవశ్యమును నెయ్యం బారవర్ణించి మా
మక సౌందర్యరసాబ్ధి నీఁదుచు వచోమాధుర్య మేపారఁగన్.

ఉ. కాంతుఁడు, ముద్దుచెక్కిళులు కమ్మనినవ్వుమునుంగులోన నం
తింతనరాని నొరురచియింపఁగ నింపగురీతిఁ బల్కె నో
కాంత! క్షమింపు మున్ను నిను గన్నులఁ గప్పికొనంగ లేకయ
త్యంతము పేక్షతో మనముదాఁచిన నావిరసంపుఁజైదముల్!

తే. గీ. వెడలె గ్రహచార వేళయుఁ, బృథివియున్న
నీవ యన్నను వేఱేమి నీరజాక్షి !
మునుపు సలిపిన యపరాధములను మఱచి
నన్ను నీదాసునిగ నేలు మన్న వినవె? 42

చ. కలదు రహస్యమొండు; కినుక న్వహియింపకు మోసమంచు నే
దెలుపక యూరకుంటి పొలఁతీ! గత మెప్పటికిన్ గతంబె; యం
దులకు విచారమేల? ననుదుష్టుఁడ నంచని గాలఁదన్ని నం
జెలిమి నెఱింగి దగ్గఱకుఁ జేర్చిన నియ్యవె పాపపుణ్యముల్

చ. అని మగవారికిం దెలుప నల్కఁ జనించెను నెన్నొతియ్యముల్
మునుము గరంగఁ బల్కె నను మన్ననవేఁడి, యనంతరంబు జం
కును గపటప్రచారమునకు న్వెడనవ్వను సిగ్గుదోఁప ని
ట్లని యొఁగపోలమంజిమములల్లన హెచ్చుచుఁదగ్గుచుండఁగన్ 44

మ. వనితా! యేమని చెప్పువాఁడ, ప్రణయవ్యామోహచిత్తుండనై
నిను గాలుండను పేరఁ జేరితిని, నే నీరేజబంధుండఁ; బ
చ్చని గుఱ్ఱంబుల తేరిపై గగనసంచారంబు గావించుచుం
దును; నారూపమెఱుంగఁ గోరికయునం దోడ్తోనవీక్షింపుమీ

చ. అనివచియించి, కాంచనశతాంగము హీరకిరీటమొప్ప మో
హననవకాంతులీనెను సహస్రకరంబులతోడ వెల్గుచున్
గనులకు వెక్కసంబగుచుఁ గానఁబడం, దలయెత్తిచూడ లే
క నిలిచియుంటిని వికారము నొందని ఱాతిబొమ్మగన్ 46

ఉ. అంతనిజస్వరూపము దయామయుఁడై కుదియించి, సూర్యుఁడుం
గాంత! ప్రభాతకాలమునఁ గాంచనచేలము దాల్చి నామనం
బెంతయు మ్రుచ్చిలించితివి, యింక నినున్విడనాడఁజాల, నా
చెంతనె సర్వసౌఖ్యములు చేకుఱ గాఁపురముండుమీ యనన్.

మ. కలలోఁదోఁచెడు వింతమార్పులటులంగాలంబునందోఁచె, నీ
జలజాతాప్తుని బ్రత్యహంబు గనుదున్ సంతోషమేపార, నీ
చెలువంబుం గమనీయమూర్తియును నేసేవింపలేదింత, కొ
చ్చెల! నాభాగ్యము పండెగావలయునీచిత్రంబుసంధిల్లుటన్.

తే. గీ. ఒక్క నిమిషంబులోన నాయుల్లమపుడు
పూలతేకుఁల ఱెక్కలఁబూని యెగిరె
స్వర్గపవనంబు వీచునావరణమునకు,
నౌర! రూపాంతరం బెత్తినట్టు లయ్యె. 49

తే. గీ. అభ్రసంచారియగు మోహనార్కుఁడేఁడ ?
క్రింద ఘోషించు నేనేడ? క్రీడయేడ?
అందరాని ఫలంబుల కాసచేయు
నట్లు ప్రణయపర్యవసాన మౌనో యేమొ? 50

చ. అనితలపోసికొంత, ప్రణయంబుముదంబువిషాదమున్ మనం
బునఁ బెనఁగొన్నలోనణగఁబుచ్చిహృదీశునిగాంచికాంత యి
ట్లనియె మనోహరా! గగనమందుఁ జరించెడిమీకు,నాకు నె
ట్టనువగుఁ గాఁపురంబు,మునుపట్టు లెపుత్తము భావికాలమున్

తే. గీ. అయిన ననుకొందు, మీదుపాదాంబుజముల
రజములకు నైన సరిపోఁదరంబె నాకు?
అట్టి నన్నును వలచి రూపాంతరంబుఁ
బూనుటెంతయు నాపూర్వ పుణ్యమేమొ! 52

క. అనవిని సూర్యుండిట్లనె
మనమున నెట్లెంతో నీవుమానిని, నీ రూ
పును గాంచ దివ్యసుందర
తనువటు గన్పట్టు నాకుఁ, దథ్యంబిదియున్. 53

ఉ. శీకరమౌక్తికంబుల రచించిన కంకణపాళి మ్రోవ నీ
చీకరముల్ మనోహరపుఁ జిట్టకముల్ పచరింపఁ జూపి సం
ధ్యాకమనీయవేళల ముదంబున నం గవుఁగింటఁ జేర్చు నీ
సాకతము న్నదిందలఁప స్వర్గసుఖమ్ము నధఃకరింపదే? 54

తే. గీ. అభ్ర సామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తఁ
జేసెదను రమ్ము నాతోడఁ జెలువమిన్న !
లోక మెల్లను నీయాజ్ఞ లొంగియుండ
నేలెదవుగాక సస్యవిశాలధాత్రి ! 55

చ. అని కరముల్ సహస్రమునునల్లనఁజాపి ప్రమోదబాష్పబిం
దునికరముల్ దొరంగ నవతోయజమిత్రుఁడు కౌఁగిలింప నే
మనివచియింతు బాష్పమయనై యుపగూహనమందె లీనమై
తిని; తదనంతరంబునను జేకువఁ జేర్చె నభోంతరాళమున్ 56

మ. వలిగాలిం దనుతాపముం దొఱఁగి దివ్యంబైన యారూపము
జ్జ్వలశంపాభరణంబులుం గలుగ నేసంతోషముం బొంది ని
చ్చలువాతార్భకుతోడనీతలములన్ సంచారముం జేయుచున్
మలనెత్తంబులఁ దీవటోవరుల లోనం జేరి క్రీడించుదున్ 57

తే. గీ. సాంధ్యవేళల పడమటి చఱులయందుఁ
బొటమరించెడు నపరంజి పొడుపు టేటి
యందు నీరాడి, పెన్నెఱు లార్పుకొనుచు
వచ్చుచుందును గవ్రుల భానంబు లలర! 58

తే. గీ. పండువెన్నెల లలరు శర్వరుల యందు
వలిపపు ముసుంగు నోరగా వలనుపఱచి
వెన్నెల పులుంగు పిల్లల చిన్నినోళ్ల
నమృతరసముఁ బూరింతు నెయ్యంబు గదుర. 59

తే. గీ. ప్రొద్దువొడుపున విరియు క్రొంబువులయందుఁ
గాఁపురంబుండు నిందిర కంఠసీమ
మంచుతుంపర ముత్యాల మాలగట్టి
వైచుచుందును నానందవర్ధనముగ 60

తే. గీ. అభ్రగంగా ప్రవాహంబు నవల దాఁట
గమ్రమణుల సురేశుండు గట్టినట్టి
యింద్ర ధనువను వంతెన నెక్కిపోదు
జలక మాడిన తెరగంటి చెలులతోడ 61

చ. కనులకునిచ్చుక్రొత్తలయి గానఁగవచ్చెడు వింతలెల్ల నే
గనుచు నభోంతరాళమునఁ గాంతునితోడవసించియుంటియం
తన మఱికొన్నినాళ్లకు నతర్కితరీతి నెఱుంగనయ్యె నా
యిమని పిసాళిమోస మిఁక నెంతయొనర్పఁగ నంగవింషఁడో

ఉ. ప్రొద్దున శయ్యవీడి చెలి పోయెదనంచు వచించి యేఁగుచో
నెద్దియొ సందియంబు మది హెచ్చ రహస్యపు రీతి వెన్నడిన్
సద్దొనరింపకే నరుగఁ, జల్లగఁ బోయెను నంగమెల్ల, నిం
కెద్ది వచింతుఁబో కలుగనే కలిగెన్ సవతమ్మ నాకునున్!

చ. ననునటునమ్మఁబల్కి గగనంబులకుం గొనితెచ్చె, బూర్వపుం
దనువుదొఱంగఁ జేసె; మమతన్ననుబాయని పిన్నపాపలన్
నెనరొకయింత లేక విడనే విడివచ్చితి; నింతకున్ ఫలం
బనఁగ సరోజినీసతిని నర్మిలిఁ బెండిలియయ్యెఁ గ్రమ్మరన్! 64

చ. అలరులబంతి యంట! తనువందిన కమ్మని మోహమంట! సొం
పొలుకుమిటారియంట! తనయుల్లమునంగలకోర్కెపంటయం
ట! లలితచిత్తయానఁట గనంగనముద్దులమూటయంట! యీ
పలుకులఁ గాంతుఁడే సవతిఁబల్కిన, నేవినియెట్టులోర్వగన్;

చ. కొదమపిసాళి తుమ్మెదల గుంపులు ఝుమ్మని పాటవాడ వా
యుదళితచంచలోర్మికల యుయ్యెలనూఁగుచు జిల్గుమంచుప
య్యెద నరమోముదోఁపఁగ పయిన్ముసుగట్టులవైచి పద్మినీ
సుదతి ప్రమోదముం గొలుప, సూర్యుఁడు నావలిపమ్ము
దీయుచున్. 66

చ. అలరులమిన్న, రమ్మసి సహస్రకరంబులఁ గౌఁగిలింప నా
జలజలతాంగి యంగమున సన్ననిపుల్కలు నారువ్రోసిన
ట్లలరఁగ, నింతమోమునిఁకనంతగవిచ్చియొయారపుంబెడం
గులఁ బతిచిత్తముం బడయు, గోడడకింపదెనన్ను మిత్రమా!

తే. గీ. కామినికిఁ బ్రాణతుల్యుఁడౌ కాంతుఁ, డెవతొ
యొకతె వలపింప ముగ్ధుఁడై యుల్లమిచ్చి
మొదటి కాంత నొప్పరికించి పోవునతఁడు
గొంతుఁ గోయలేఁడే తడిగుడ్డఁ జుట్టి? 68

తే. గీ. ఖరకరుండఁట! లోకంబు గాల్చునంట!
అట్టివానికిఁ జిత్తమింకెట్టు కోమ
లంబుగానుండు? మోహావిలాసముగ్ధ
నాటఁ గపటంబుఁ దెలిసికొనైతి నకట! 69

ఉ. నన్నొక భోగకామిని యనం దలపోసి, యభీష్టసిద్ధి యౌ
ట న్నను వీడనాడి కులట న్జలజాంగనఁ గూడెనేమొ! యీ
తెన్ను నెఱుంగకుంటఁ గడ తేఱగరాని సపత్నిమత్సరం
బెన్నుచు వంతలంగుడుచు చెట్టులొ కాలముపుచ్చ నేర్పడేఁ.

చ. ఇది యిటులుండఁగానె మఱియింకొకవార్తవినంగనయ్యె, న
య్యది వినఁ బుంట నుప్పిడినయట్టులఁ,గాల్చినసూది వీనులం
దదిమినరీతి నయ్యె నవురా! తరుణార్కుని మండగంబు, దా
నిదివఱ కొక్క ఛాయయను నింతిని నిల్లె యొనర్చెనంటకా!

తే. గీ. అంతకంతకుఁ బతి యకృత్యములు హెచ్చఁ
జల్లవైచిన పాలునా జవికి మానము
విఱుగ, నాత్మహత్యయుఁ గొంత ప్రియమటంచు
నంత హిమగిరి కేగఁ బ్రయాణమైతి. 72

ఉ. అంచలబారు మానససరోంబువిహారము గోరిపోవుచో
గాంచి తటస్థమయ్యె విధికల్పన నర్హపుదారితో డటం
చెంచి, యలంత లేక పథమేత్తెఱ సాగ వచించు గాధ లూ
కొంచునె మంచుకొండ యెడకుంజనఁగల్గితి నాసపెంపునన్

మ. అరరే యేమని దెల్పుదాన సుకవీ! యాకొండయందంబుఁ
బ్బరమై మంచొలికించు తెమ్మెరలు వీవన్ దిక్కులివ్వంచుఁజూ
పఱు లెన్నంగ నశక్యమాట, నచటం బల్లంబులు న్నిట్టులుఁ
దరులుంగాల్వలులోయలంచుఁ దెలియన్రాకుండఁజూపట్టెడిన్

తే. గీ. అంబుధరగర్భములు చీల్చు చాకసమున
హిమ ధరాధర శృంగంబు లెదిగి యెదిగి
కన్నులకు నందు మేరల కన్న దాఁటి
తారకామండలంబును దాఁకుచుండు 75

తే. గీ. తరువు లెల్లఁ దుషారంబు దవిలి గడ్డ
గట్ట, నద్దంపుఁదునకల కళలు దేలి
మంచు ముసుఁగులఁ బచ్చ రాణించుచున్న
చివురుటాకు జొంపంబులఁ జెలువుగొలుపు; 76

తే. గీ. శీతగిరి గాంచినంతనే చిత్తమందు
వెలుగుచున్న నమర్ష కీలలు శమించె;
చుట్టుపట్టుల నడయాడి చూతమంచుఁ
దరలితిని మంచుగడ్డ నెత్తమ్ములకును 77

చ. అనవిని నేను బల్కితిని, యంగన నీదగు భాగ్య మేమి చె
ప్పను! గనుఁగొంటివే కనులపండువుగా హిమవద్ధరాధరం
బునఁ గలవింతలన్నియుఁ బ్రమోదము పుట్టెడి నీవుదెల్పఁగా
విని, యిఁకఁజూచినం గలుగు వేడ్కలకుంబొలిమేరలున్నవే?

ఉ. ఏనును నీప్రకారముగ నెక్కడి కైనను నేఁగురూపముం
బూన వలంతినైన హిమభూధరశృంగము లెక్కియాడ మో
దానఁ జివుక్కుమంచెగిరి దాఁటనె యంతటి నోము నోయలే
డో నరులక్కటా! గఱులతో నొకపుల్లుగ నైనఁబుట్టనే? 79

చ. అనవిని యంబుదాంగనయు నౌనవు, నాగిరి యంద మాడకీ
వును జని చూడకున్న ననుబోఁటివచించినయంతమాత్రఁ దీ
ఱునె తమి, పుట్టతేనియలు గ్రోలినవాఁడు రుచిన్వచింపఁ దీ
పునునెఱుఁగందరంబె యొకబొట్టయినం జవిచూడకుండినన్?

సీ. అవుగాని యటుమీఁద, నాకొండ మంచుగ
డ్డలు వ్రీలఁ బగుళుల నొలుకుచున్న
సెలయేళ్లు వెండికమ్ముల లీలఁ జాల్కొన
నటకేఁగి చలినీళ్ల యందు దోఁగి,
బలువైన మంచుతుప్పలు గాలిఁ దూలిన
నోరగా నటునిటు నోసరిలుచుఁ
గన్నులఁగట్టియుం గట్టక మాయమా
కల యట్లు నెల్లెడఁ గలయఁదిరిగి

తే. గీ. విష్ణు పాదాబ్జమునఁ బుట్టు విన్నువాక
వెడలు గుహ కడ నొకకొంత వేచిచూచి
శంకరుని యెద్దుగిట్టల జాడఁబట్టి
గదలిపోతిఁ గైలాస శృంగంబు దరికి. 81

సీ. వలకాల మంజీరవలయంబు సొంపిల్లఁ
గుడికాల బిరుదందె గులుకుచుండ
వలకేలఁ గంకణమ్ములు ఘల్లుమని మ్రోయఁ
గుడికేలఁ బాప పెందొడవు లలర
వలరొమ్ముపయ్యెద వలపుగుబ్బలి నిక్కఁ
గుడిరొమ్ము బూది నిగ్గులఁ జెలంగ
వలకొప్పులోఁ దావిచిలుకు గేదఁగి పూవఁ
గుడితల నెలపువ్వు కొమరుసూప

తే. గీ. డక్కచేనూని, మేనులు సొక్కిసోలఁ
బ్రమదగణములు నాడుచుఁ బాడుచుండఁ
బ్రకృతి యాత్మయు మిళితమౌపగిదిఁ దాండ
వించు నర్థనారీశ్వరు వేడ్కఁ గంటి! 82

ఉ. అక్కడ నుండి, దేవతల యక్కఱదీర్పగ మన్మథుండు దా
నెక్కటి పూవువిల్లు గొని యిందుకళాధరు నొంపవచ్చినం
గక్కసమెత్తి నెన్నుదుటి కంటిసెకం గరగించినట్టి యా
ప్రక్కకుఁబోయిచూడ నటఁ బట్టదుపచ్చనిపూరి యేనియున్

తే. గీ. బదరికాశ్రమ వాసులౌ పరమమునుల
యజ్ఞవాటులు నేటికి నలరుచుండు;
నెండకెండి వానకునాని యిప్పటికిని
నమరు నచ్చోట యూపకాండముల గములు ; 84

క. అటనుండి విధి వశమ్మునఁ
దటరుహా వల్లీనికుంజ తతుల మనంబు
త్కట మోదంబునఁ దేల్చెడు
మటుమాయల కొలను గాంచి మంజులమనుచున్;

తే. గీ. విమలజలములఁ గ్రుంకిడ వేడ్కగలుగ
మునిగితినొ లేదొ యంతలోఁ దనువునందుఁ
బలుక శక్యంబుగాని పెంజలియు వణకు
గదిరి యటునిటుఁ గదలు లాఘవము దొలఁగ ; 86

తే. గీ. అక్కటా ! మోసమంచు శోకార్త నగుచు
దిక్కుదెస లేని దాననై సొక్కుచుండి
ప్రాణమేఁగిన మెయి కట్టైవాలు నటుల
మంచుటాయిగ నంతలో మాఱిపోతి ! 87

ఉ. అప్పటినాయుదంత మిసుమైన నెఱుంగను ; లేచిచూచుకొ
న్నప్పుడు లేఁతనవ్వు లొలయన్ జలజాప్తుఁడు జేరవచ్చిన
న్నొప్పరికించినట్టి కొల యూరడగం బరిచర్య సల్పి నం
దప్పుతమించమంచడుగఁదగ్గఱ నిల్చి మెయుండె దీనుఁడై;

ఉ. ఆతని నవ్వు గాంచి హృదయంబునఁ బట్టగరాని రోషమ
త్యాతతరీతి గుబ్బటిల నాస్యముఁ జూడఁగనైన రోసి నా
నూతనమైనరూపము గనుంగొని నిర్ఝరగర్భమందు సం
ప్రీతిగలీనమైతి ; నిది మేలెయగుంగద నన్ను బోఁటికిన్ ; 89

తే. గీ. పగ దలంపక, నాకష్టపాటు గాంచి
సవతి యైనను పృథ్వి నాసరస జేరి
యార్తి యొకకొంత శమియింప ననునయించి
నన్ను దనయింట నిలిపెను గొన్ని నాళ్లు ! 90

ఉ. అచ్చటఁ బచ్చతామొలక లట్టులనింపగు పైరుచేలయం
దిచ్చకు వచ్చినట్లు చరియించి యనంతర మూటకాల్వలం
జొచ్చి, కొలంకులంగలువజోటులు పుష్పాదికాన్కలీయగన్
హెచ్చినసంతసంబున గ్రహించి నిజాలయ మేఁగుకోరికన్;

తే. గీ. బలిసి, కూలంకషంబుగఁ బాఱునదులఁ
గలసి, స్వస్థాన మేఁగితిఁ గాంతుఁడీఱ ;
దేనికై మూఁగు నీఁగల తెండెమటులఁ
బిల్లలెల్లరు ననుగూడి ప్రియమునిడిరి ; 92

ఉ. కాంతునుపేక్షచేనయిన కష్టము బిడ్డలముద్దుముచ్చటం
గొంత శమింపఁజేయుచటుకొన్ని దినంబులుపుచ్చనొక్కనాఁ
డెంతొ మనోహరాకృతి వహించిసరోజహితుండు రాగ నా
స్వాంతమికేమిసెప్ప రెపలాడెనుబూర్వమువిస్మృతంబుగాన్

ఉ. ఎట్టులొ తెచ్చికొన్న బిగియిం పొకయింతయు సళ్లనీక లో
నట్టిటు వీఁగుచి త్తము రవంతయున న్వెలిదోఁపనీక యీ
సుట్టిపడక్ మొగంబుపయి నుల్లముసూపిన, జంకిగొంకి నా
తట్టుకువచ్చి యేమన కతక్కొతరీతిగఁ గాఁగిలించినక్; 94

ఉ. ఏమిది యన్నయంత తడవేమియు లేదుపగూహనంబునక్
గోమటి బాష్పరూపనయి కూడనయేఁగి నభోంతరంబునక్
శ్యామలకోమలాంబుదమునై చరియించుచునున్నదాన,నిం
కేమన నేమిలాభము కవీశ్వర!యామెను బోయె నింతకుక్

తే. గీ. ఇంతకైనను సద్గుణవంతుఁ డగుచుఁ
గాఁపురం బగుడుసేయక గడపకున్న,
నింక నీమోసముల నెవ్వరెఱిఁగివత్తు
రంత కూలికి విషమూను కాంతయెవతె? 96

వ. అని వచియించుచుండునెడ నల్లనఁ జల్లనిగాలి వీవ నా
వనదలతాంగియు న్మసఁగుపమ్యెద వేసవరించికొంచు న
న్గని కవిశేఖరా! నిను నకాండమువీడి చనంగఁ జి త్త మొ
ప్పనియటులుండియుం జనుటవశ్యకమాటకుఁ జింతగల్గెడిక్

తే. గీ. నవురువెన్నల కమ్మదనాన నూరి
యవని యెల్ల నానందమయంబు గాఁగఁ,
బండి యొరగిన మొలగొల్కుపైరుచేల
కడకు రమ్ము పరస్పరేక్షణము గలుగ; 98

చ. అను చలవోకనేఁగు జలదాంగనఁ జూపులకందు మేరకుం
గనిగని, బాష్పపూరములు కన్నులఁ గారుచునుండచిత్తమో
హాన శిశిరాంశుబింబము వియత్తలమందు రహించియున్
దెసల్గనఁబడవోర! యాత్మవికలత్వముకన్నులఁగప్పిపుచ్చుటన్

చ. ఒలసెడు పిల్ల తెమ్మెరల యూర్పుల నీకలు మేన రేఁగగం
బులుగులు గూళులన్నిదుర వ్రోవుచు, నెండినయాకుజొంప
ముల్ గలగలలాడ మేలుకనికమ్మగనార్చెదునల్కుడొక్కఁ
డే చెలఁగెడితోడుగాగృహముఁజేరిశయించితి వేగుజామున్;

తే. గీ. చల్ల వెన్నెల, నలిమల, జలదకాంత
మంచుతుప్పలు, సెలయేళు, లంచబారు
లిందుశేఖరుతాండవ మేమొ యేమొ
కలనుగాంచుచు నిదుర మేల్కొంటి నపుడె! 101

సంపూర్ణము.

దువ్వూరు రామరెడ్డిగారి

గ్రంథములు.

నలజారమ్మయగ్ని ప్రవేశము.

ఈపద్యకావ్యము ఒకరెడ్డి పతివ్రత పవిత్రచరిత్రము. ధర్మ సూక్ష్మమునకై, మోమోటములేక యల్లుని కొఱత వేయింపఁ బూను పెంచెలరెడ్డి ధర్మైకపరతయు, నీతిభంగమున కన్నఁ బ్రాణము గోల్పోవుటయే శ్రేయమని పతికిబోధించి, తాను బాలెంతయయ్యు సహగమన మొనరించిన నలజారమ్మ పాతివ్రత్యమును, నలజారమ్మ తలిదండ్రుల మితిలేనివంతయు, సందర్భోచితముగ, మృదుమధుర శైలిని రసార్ద్రముగ నీకావ్యమున వర్ణింపఁబడినవి. వెల. 0—4—0

కృషీవలుఁడు.

ఇదియొక యపూర్వమగు చక్కని పద్యకావ్యము. ఈగ్రంథమును గుఱించి, ఆంధ్రప్రకాశిక విమర్శించుచు, వ్రాసినయభిప్రాయము నరయుడు; "కవితా ప్రపంచమున నూతన ప్రబోధము సంజనించినది. క్రొత్తక్రొత్త కావ్యరాజములు వెలువడుచున్నవి. గానగర్భితమగు గీతానినాద మెల్లయెడలఁ వినఁబడుచున్నది......పూర్వపరిస్థితులకును నేఁటి పరిస్థితులకును జాల యంతరముగలదు. ముందు సాధారణముగ రాజులే కవులకు నాశ్రయులైయుండిరి........నేఁటి కాలమున ముద్రణాయంత్రములు వెలువడియుండుటవలనను, గ్రంథములు

సర్వజన సామాన్యమునకు సులభముగ లభ్యమగుటవలనను, ప్రజలరుచియుఁ గవుల యార్శకములు క్రమముగ మాఱినవి. ఇదివఱకు రాజప్రాసాదములయందును, ఉద్యానవనముల యందును సంచరించుచుండిన కవితాకుమారి, నేఁడు సామాన్య కర్షక కుటీరాంగణంబులను, వారి పంటపొలములందును, విహరింపవలసివచ్చెను.

ఆంధ్రభాషయందుఁ గృషీవలుఁడు అను గ్రంధమువంటి స్వతంత్ర కావ్యములు చాల కొద్దిగనున్నవి. ఆంగ్లేయకవులలోఁ గొందఱు కర్షకునిజీవితము పవిత్రమనియు, గౌరవనీయ మనియు, వర్ణించియున్నారు. అరవభాషయందు కృషీవలుని జీవితము కంబర్ అనుకవిచేతను, తిరువళ్ళువర్ నాయనార్ అను మహాకవిచేతను, పాడఁబడినది. కాని ఆంధ్రభాషాకావ్యముల హాలికుని పూతచారిత్రమునకు చోటుగానరాదు. శ్రీయుత దువ్వూరు రామరెడ్డిగారు ఆలోపమునుదీర్ప సమకట్టిరి.

ఈకావ్యమందు సామాన్యకర్షకుని జీవితములోని మనోహారచిత్రములు లిఖింపఁబడినవి. అందుఁ గాఁపు దంపతుల సంబోధించుచుఁ గవి భావ గంభీరములును, రసవంతములును అగు పద్యముల నుడివియున్నాఁడు.

ఈకవి శైలి లలితపద బంధురమై రసకలితమై గానగర్భితమై వీనులకు విందొనరించుచుండును. పద్యములు భావగంభీరములై వ్యర్థపదరహితములై ప్రౌఢములై మృదువులై దనరారుచుండును. వెల. 0—4—0